

Téma 4

Charakteristické rysy fungování
státní správy v omezené demokracii
a v totalitním zřízení

Ozbrojené síly a společnost

Cíl

- Seznámit se základními principy fungování státní správy a samosprávy v tzv. omezené demokracii (tzv. druhá republiky) a v totalitním zřízení (okupační režim) s důrazem na identifikaci rozdílů vůči demokratickému zřízení, popsat politický systém a jeho principy v období omezené demokracie a totalitního zřízení.

Tematické okruhy

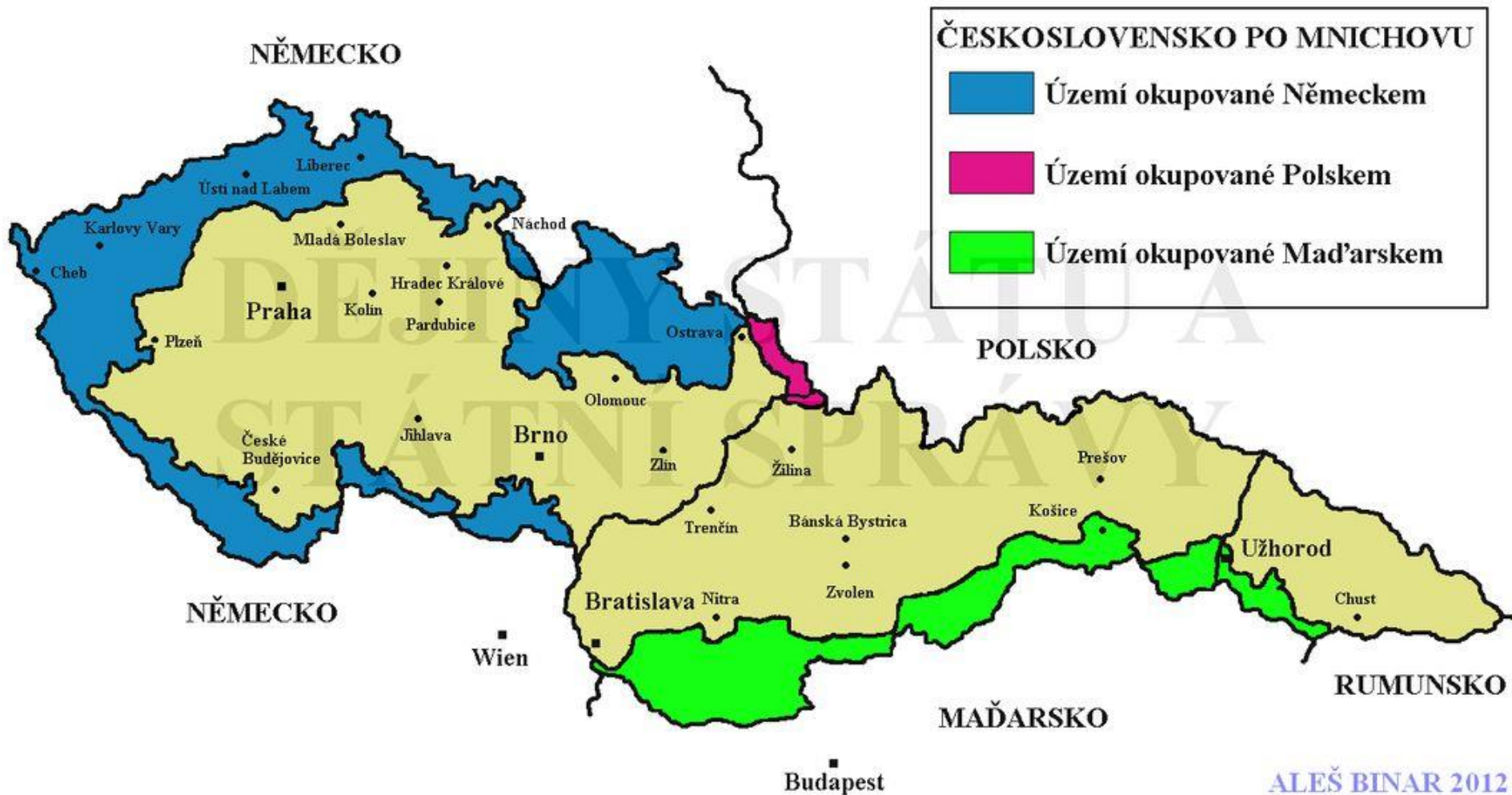
- 1. Mnichovská dohoda a dopad na politický systém Československa
- 2. Transformace ústavního systému tzv. druhé republiky a dopad na fungování státní správy a samosprávy
- 3. Zavedení okupačního režimu a jeho existence v letech 1939-1942
- 4. Dopad správních reforem R. Heydricha a vývoj okupačního režimu v letech 1942-1945

Mnichovská dohoda

- Prezident Beneš i další představitelé státu byli nuceni přijmout Mnichovskou dohodu za následujících okolností
- 1) Tvrdý nátlak Německa a jeho spojenců – hrozba použití vojenské síly
- 2) Nevybíravý nátlak spojenců se kterými jsme měli smlouvy o pomoci v případě napadení (Francie a Anglie)
- 3) Aktivity sudetoněmeckého Freikorpsu a domácí páté kolony (K. H. Frank, K. Henlein)
- Dohoda spojenců s Německem – završená podpisem Mnichovské dohody v brzkých ranních hodinách 30. září 1938 (přesto nese datum 29. září 1938)

Důsledky mnichovské dohody

- Rozhodnutí o přijetí Mnichovské dohody a odstoupení Sudet
- Rozhodovali politici nikoli vojáci
- Rozhodoval prezident E. Beneš a vláda, bez schválení rozhodnutí parlamentem, rozhodnutí padlo během několika hodin (!) od okamžiku, kdy se představitelé dozvěděli její podmínky
- Jednalo se o rozhodnutí politické reprezentace, která vznikla na základě demokratických voleb
- Její rozhodnutí však bylo v rozporu s Ústavou
- O změně státních hranic mohl rozhodnout pouze parlament
- Rozhodnutí bylo současně v rozporu mezinárodním právem
- Jednání ani podpisu smlouvy se nezúčastnil stát, kterého se úmluva týkala

Ztráty Československa v důsledku mnichovských událostí

		Ztraceno na úkor:		
		Německa	Polska	Maďarska
Čechy	rozloha (v km²)	19 621	-	-
	počet obyv.	2 637 922	-	-
Morava a Slezsko	rozloha (v km²)	9 022	865	-
	počet obyv.	1 000 704	231 784	-
Slovensko	rozloha (v km²)	37	221	10 307
	počet obyv.	15 566	9 914	854 217
Rus	rozloha (v km²)	-	-	1 523
	počet obyv.	-	-	178 233
Československo	rozloha (v km²)	28 680	1 086	11 830
	počet obyv.	3 653 292	241 698	1 027 450

Druhá republika

- Existovala mezi 30. zářím 1938 a 15. březnem 1939
- Po obsazení Sudet se projevují tendence k fašizaci zbytku republiky
- Dne 4. října odstoupila vláda gen. Syrového, nová vláda opět v čele s gen. Syrovým
- Dne 5. října odstoupil ze svého úřadu prezident E. Beneš a 22. října 1938 odletěl do zahraničí – působil jako profesor na univerzitě v Chicagu
- Dne 6. října společné zasedání HSL'S, slovenské agrární strany, strany národně socialistické, živnostenské a národní v Žilině – dohoda žádající autonomii Slovenska a předání moci vládě v čele s Tisem

Druhá republika

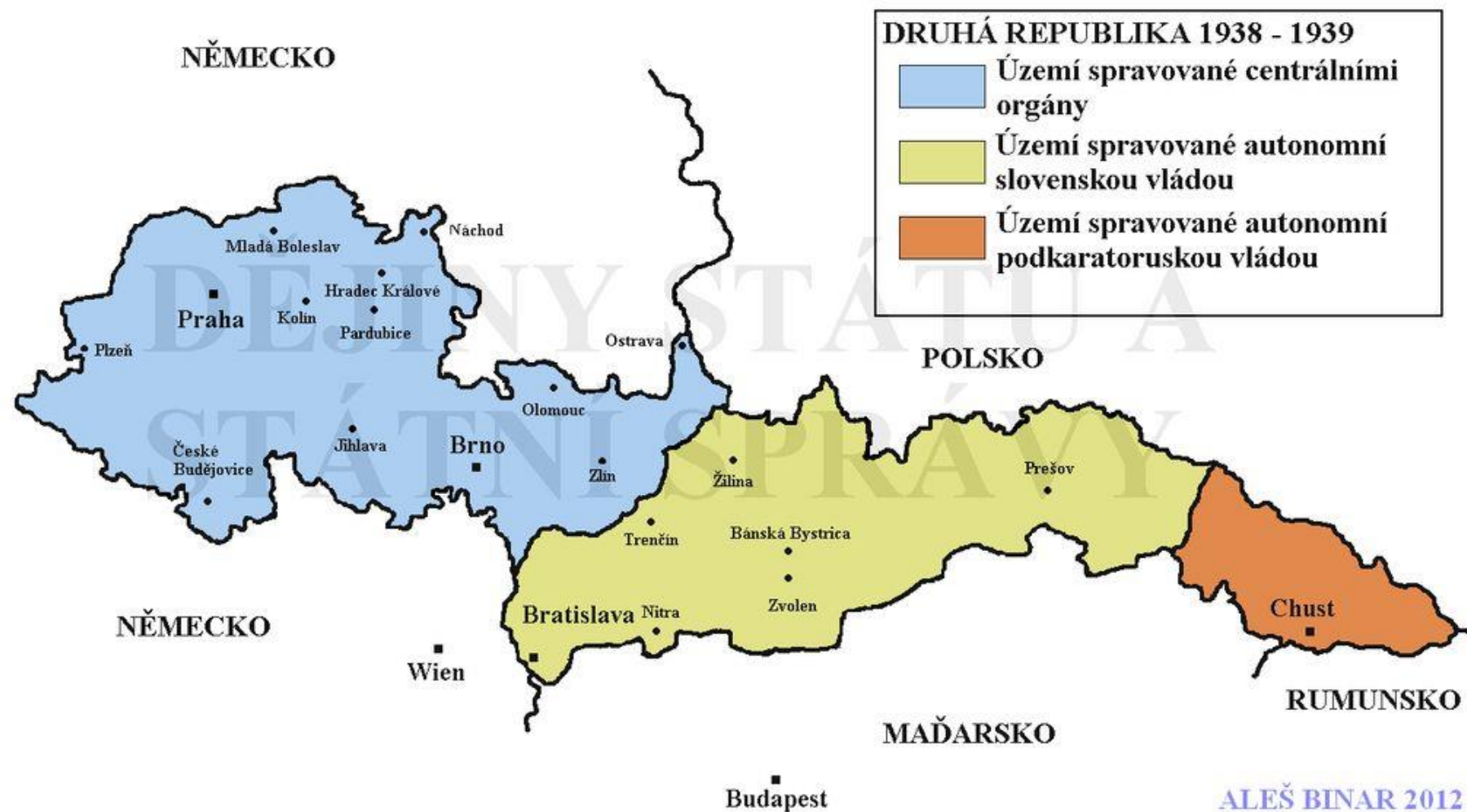
- Existovala mezi 30. zářím 1938 a 15. březnem 1939
- J. Tiso dne 6. října jmenován ministrem pro správu Slovenska,
7. října je jmenována první autonomní slovenská vláda - státním tajemníkem se stává Franz Karmazin za německou menšinu
- Dne 9. října autonomní vláda zakázala činnost KSČ na Slovensku
- Následuje zákaz činnosti KSČ v českých zemích dne 20. října 1938
- Dne 2. listopadu 1938 proběhla tzv. vídeňská arbitráž, jednání Ribbentrop – hrabě Ciano; došlo k úpravě hranic Slovenska s Maďarskem ve prospěch Maďarska cca 41 000 km²

Druhá republika

- Dne 30. listopadu zvolen Emil Hácha prezidentem republiky
- Dne 1. prosince jmenována nová vláda v čele s Rudolfem Beranem
- Dne 15. prosince přijat **zmocňovací zákon** - dovoloval vládě a prezidentovi měnit vládními nařízeními zákony a ústavu
- Po připomínkách západních velmocí odmítlo Německo dne 8. února 1939 a také 22. února 1939 garance uspořádání vyplývající z mnichovské dohody
- Od počátku března 1939 přesuny německých armád k čs. hranicím - téměř nezastřené

Druhá republika

- Během března problematizuje se soužití mezi zbytkem Němců a českým národem, současně se objevují problémy na Slovensku, tzv. Homolův puč
- Dne 13. března 1939 jednání v Berlíně mezi A. Hitlerem a Josefem Tisem, následuje vyhlášení samostatného slovenského státu (14. března)
- Dne 14. března 1939 do Berlína pozváni prezident E. Hácha
a ministr zahraničí František Chvalkovský
- Dne 15. března okupace zbytku Československa a vytvoření Protektorátu Čechy a Morava

Protektorát Čechy a Morava

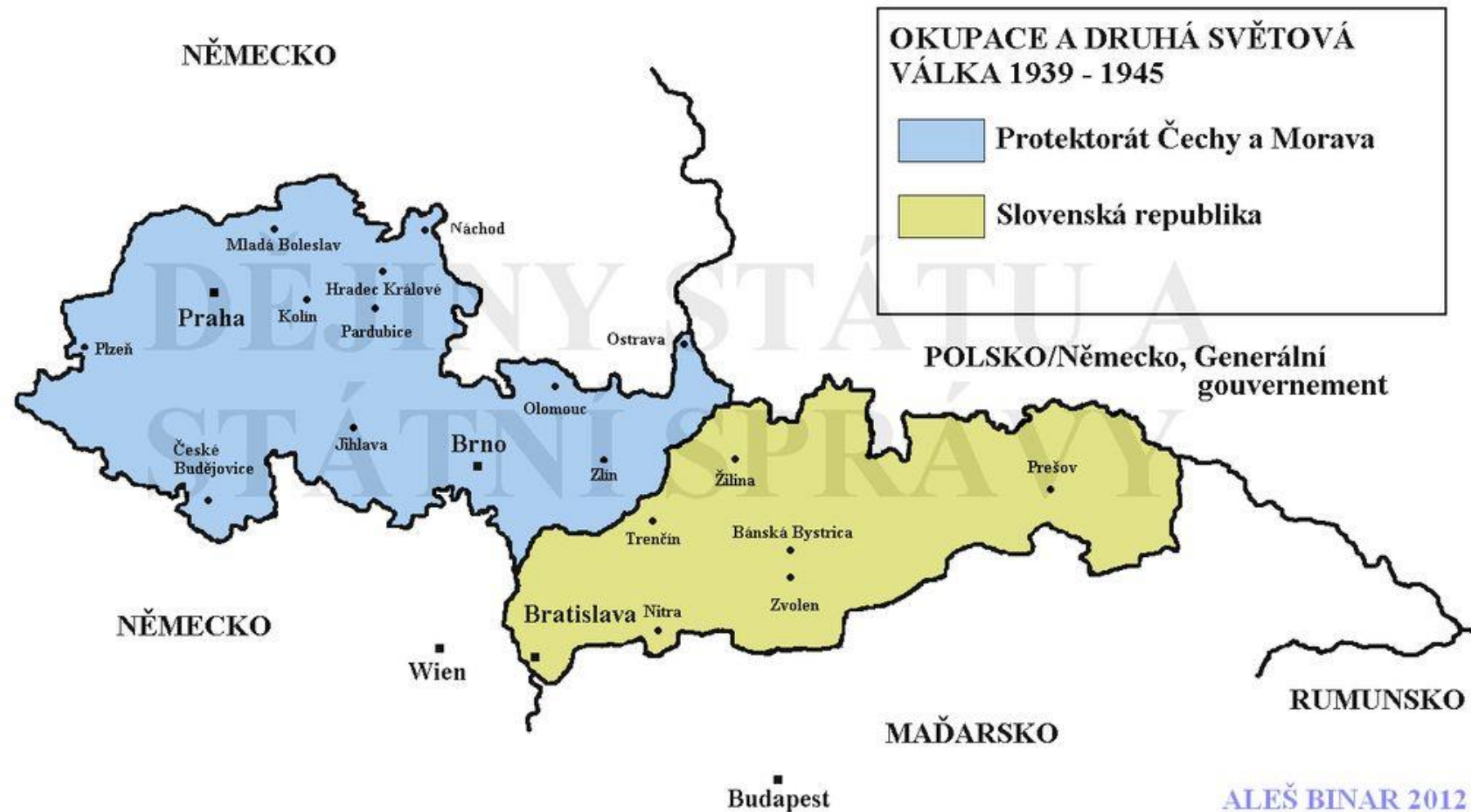
- Vyhlášen výnosem A. Hitlera dne 16. března 1939
- Formálně autonomní útvar, ale bez bližší specifikace postavení v rámci říše – umožňuje zasahování ze strany Německa
- V čele tzv. státní prezident, po celou dobu Emil Hácha
- Zachování vlády, 27. dubna 1939 jmenována vláda gen. Aloise Eliáše
- Legislativa neobnovena, Národní shromáždění definitivně rozpuštěno
- Zachována dokonce malá armáda, tzv. vládní vojsko
- Faktická moc v rukách říšského protektora, prvním protektorem Konstantin von Neurath

Protektorát Čechy a Morava

- V říjnu 1941 do Protektorátu povolán zastupující říšský protektor Reinhard Heydrich, vyhlášeno první stanné právo, vláda rozpuštěna
- V lednu 1942 jmenována nová vláda, nefungovala však již jak kolektivní orgán, v čele Jaroslav Krejčí, ministrem práce a hospodářství však říšský Němec Walter Bertsch
- Po zavraždění R. Heydricha novým zastupujícím říšským protektorem Kurt Daluege
- V roce 1943 provedena zásadní změna, novým říšským protektorem se stal Wilhelm Frick, současně zřízeno státní ministerstvo pro Čechy a Morava v čele s K. H. Frankem

Protektorát Čechy a Morava

- Správní systém Protektorátu vycházel z územního členění předmnichovského Československa, během let však větší význam získávaly tzv. landráty, fakticky krajské orgány, tzn. že státní správa (samospráva fakticky zanikla) byla čtyřstupňová (obec, okres, landrát, země)
- Po roce 1942 zakládány masové organizace
- Liga proti bolševizmu, cílem byla protikomunistická a protisovětská propaganda
- Kuratorium pro výchovu mládeže, sloužila k indoktrinaci mládeže
- Koncem války snaha vytvořit reprezentativní vládu Protektorátu (členství nabídnuto dokonce příslušníkům odboje!), která by mohla vést jednání s členy protihitlerovské koalice, nerealizováno

Literatura

- **Doporučená literatura:**

- Stanislav BALÍK – Vít HLOUŠEK – Jan HOLZER – Jakub ŠEDO: Politický systém českých zemí 1848 – 1989. Brno 2011, s. 83 – 109.
- Jan DOBEŠ – Zdeňka HLEDÍKOVÁ – Jan JANÁK: Dějiny správy v českých zemích od počátků státu po současnost. Praha 2005, s. 402 – 417.
- Karel JECH – Karel KAPLAN: Dekrety prezidenta republiky 1940 – 1945. Brno 2002, s. 7 – 58.
- Jiří MALÍŘ – Pavel MAREK a kol.: Politické strany. Vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu. I. 1861 – 1939. Brno 2005, s. 1035 – 1122.

- **Rozšiřující literatura:**

- Detlef BRANDES: Češi pod německým protektorátem. Okupační politika, kolaborace a odboj 1939 – 1945. Praha 2000.
- Jan GEBHART – Jan KUKLÍK: Druhá republika 1938 – 1939. Svár demokracie a totality v politickém, společenském a kulturním životě. Praha 2004.
- Jan KUKLÍK: Londýnský exil a obnova československého státu 1938 – 1945. Praha 1998.
- Jan KUKLÍK: Mýty a realita takzvaných Benešových dekretů. Dekrety prezidenta republiky 1940 – 1945. Praha 2002.
- Pavel MARŠÁLEK: Protektorát Čechy a Morava. Praha 2002.